

APSTIPRINU
Elektronikas un datorzinātņu institūta direktors

M. Greitāns
2024. gada 28. martā

Elektronikas un datorzinātņu institūta ētikas kodekss

Elektronikas un datorzinātņu institūta (turpmāk – Institūts) ētikas kodekss (turpmāk – Kodekss) nosaka Institūta zinātniskā personāla (zinātnieki, zinātnes tehniskais personāls un zinātni apkalpojošais personāls (turpmāk – Zinātniskie darbinieki) un pārējo Institūta darbinieku, kopā visu Institūtā strādājošo darbinieku (turpmāk – Darbinieki) profesionālās ētikas pamatprincipus.

Ētikas kodekss attiecināms arī uz Institūta praktikantiem un stažieriem.

Kodeksa mērķis ir sekmēt atvērtas, caurspīdīgas, labvēlīgas un atbildīgas vides veidošanu Institūtā un veicināt Institūta darbinieku darbību Latvijas valsts, sabiedrības un zinātnes labā.

Kodekss balstīts uz Latvijas Republikas Satversmes normām un citiem tiesību aktiem, kā arī uz Latvijas Zinātņu akadēmijas Zinātnieka ētikas kodeksa normām.

1. Institūta darbinieku profesionālās ētikas pamatprincipi

Darbinieks, pildot amata vai darba pienākumus, ievēro šādus profesionālās ētikas pamatprincipus:

1.1. Godprātība:

1.1.1. darbinieks lemj un darbojas valsts un sabiedrības interesēs.

1.2. Taisnīgums:

1.2.1. darbinieks rīkojas taisnīgi, ievērojot personu vienlīdzību likuma priekšā, neizrādot labvēlību vai nepamatotas privilēģijas kādai no tām;

1.2.2. savas profesionālās darbības rezultātā saņemto informāciju darbinieks neizmanto savās interesēs.

1.3. Cieņa un koleģialitāte:

1.3.1. darbinieku savstarpējo attiecību pamatā ir cieņa, izpalīdzība, sadarbība, uzticēšanās un atbalsts;

1.3.2. darbinieks apzinās, ka katra darbinieka uzvedība un rīcība veido kopējo Institūta tēlu;

1.3.3. darbinieks uz kļūdām darba procesā norāda personīgi, bez trešo personu starpniecības;

1.3.4. darbinieks nebaidās brīvi izteikt savus uzskatus un ieteikumus darba pilnveidei.

1.4. Atbildība:

1.4.1. darbinieks amata vai darba pienākumus veic atbildīgi, izmantojot savas zināšanas, prasmes, iemaņas un darba pieredzi, lai sasniegtu profesionāli visaugstāko rezultātu;

1.4.2. darbinieks apzinās savas darbības vai bezdarbības sekas.

2. Zinātniskās darbības ētikas principi

2.1. Zinātniskās darbības pamatprincipi ir vēlme paplašināt zinātnes apvāršņus, akadēmiskā brīvība un godprātība.

- 2.2. Zinātniskās ētikas principi pamatojas uz vispārcilvēciskām un profesionālās darbības morāles normām.
- 2.3. Zinātniskajam darbiniekam nepārtraukti jāpaplašina un jāpadziļina savas zināšanas un jāceļ profesionālā kvalifikācija.
- 2.4. Zinātniskajam darbiniekam savā profesionālajā darbībā jā saglabā kritiska attieksme: fakti un pierādījumi jāvērtē augstāk par zinātnisko, sabiedrības vai politisko autoritāšu paustajiem uzskatiem.
- 2.5. Zinātniskais darbinieks nedrīkst atbalstīt zinātnes izmantošanu populistiskiem vai demagoģiskiem mērķiem.
- 2.6. Zinātniskais darbinieks savā zinātniskajā darbībā nedrīkst rīkoties pēc savtīgiem personīgiem, nacionāliem, rases vai politiskiem kritērijiem.
- 2.7. Zinātniskais darbinieks nedrīkst nepamatoti celt vai graut citu zinātnieku profesionālo reputāciju.
- 2.8. Kritikā, diskusijās un polemikā zinātniskajam darbiniekam jāievēro vienlīdzības princips, nepieļaujot personīgu attiecību kārtošanu un kritizējamās personas kariķēšanu.
- 2.9. Zinātniskajam darbiniekam savā zinātnieku grupā jāievēro demokrātijas normas un koleģiāls darbības stils.
- 2.10. Zinātniskajam darbiniekam ir jābūt atbildīgam pret Institūta, kā arī pret pētījuma finansētāju, vienlaikus nodrošinot pētījuma datu objektivitāti un neatkarību.
- 2.11. Zinātniskajam darbiniekam ir morālas un juridiskas tiesības aizstāvēt savu atklājumu un izgudrojumu autortiesības.
- 2.12. Zinātniskos pētījumos jāievēro cilvēka cieņas neaizskaramība, lai nonāktu konfliktā ar humānisma principiem un starptautiskām cilvēktiesību normām. Pētījumi, kuros pētāmais ir cilvēks, jāveic atbilstoši starptautiski atzītiem bioētikas principiem, respektējot pētāmās personas autonomiju un privātumu, kā arī nodrošinot personas veselības un datu aizsardzību.
- 2.13. Zinātniskais pētījums jāveic tā, lai pēc iespējas nekaitētu apkārtējai videi un cilvēkiem.
- 2.14. Zinātniskajam darbiniekam jāievēro savai zinātņu nozarei specifiskās ētikas normas un normatīvo aktu prasības, jāseko šo ētikas normu attīstības tendencēm.
- 2.15. Zinātniskajiem darbiniekiem jāpublisko savu pētījumu rezultāti, ciktāl to atļauj valsts tiesību aktos noteiktās datu aizsardzības un konfidencialitātes prasības un savstarpēji noslēgtā līguma nosacījumi, ņemot vērā starptautiskos un nacionālos tiesību aktus attiecībā uz datu aizsardzību un konfidencialitāti. Kur iespējams, jāievēro FAIR principi (atrodams (*findable*), pieejams (*accessible*), savietojams (*interoperable*) un atkārtoti lietojams (*re-usable*)). Nedrīkst slēpt publiskojamus rezultātus vai kavēt to publiskošanu, kuri kādam sagādā neērtības vai arī neatbilst darba hipotēzei.

- 2.16. Visi zinātniskās publikācijas autori uzņemas pilnu atbildību par publikācijas saturu, ja vien nav atrunāts savādāk.
- 2.17. Jebkura kolektīvi veikta zinātniskā darba rezultātu publicēšana jāaskaņo ar projekta vai laboratorijas vadītāju un visiem līdzautoriem.
- 2.18. Cita pētnieka darba vai tā fragmentu kopēšana savos darbos bez atsaucēm uz autoru vai avotu kvalificējama kā plagāts un autortiesību pārkāpums.
- 2.19. Savu iepriekšējo publicēto darbu atkārtota publicēšana bez atsaucēm uz tiem ir ētiski nepieņemama. Vienus un tos pašus zinātniskos datus var izmantot tikai tad, ja ir norādīts pirmpublicējums.
- 2.20. Zinātniskais darbinieks nedrīkst falsificēt pētījumu rezultātus, tai skaitā neatbilstoši mainīt un/vai papildināt, izdomāt jaunus un neesošus, vai izlaist kādus no reāli iegūtajiem rezultātiem.
- 2.21. Zinātniskais darbinieks ir atbildīgs par publikāciju un promocijas darbu objektīvu recenzēšanu. Recenzija nedrīkst būt pavirša, nepamatoti labvēlīga vai nepamatoti nelabvēlīga. Recenzijas sagatavošanā nav pieļaujama ieinteresētu personu iesaistīšana.
- 2.22. Ja zinātniskais darbinieks veic eksperta pienākumus, tas ekspertīzes ziņojumu sagatavo, ņemot vērā zinātnes atzinumus attiecīgajā pētījumu laukā un balstoties uz savu kompetenci šajā jautājumā. Ekspertīzes ziņojumus tiek sagatavots atbildīgi un augstā kvalitātē, nodrošinot caurspīdīgumu un pamatojamību. Ja zinātniskajam darbiniekam ir pamats domāt, ka viņa piedalīšanos ekspertīzē varētu publiski izprast kā interešu konfliktu vai vērtēt kā tendenciozu vai neobjektīvu, viņam jāatsakās no ekspertīzes. Zinātniskais darbinieks nedrīkst būt par ekspertu gadījumos, kad ekspertīze var radīt interešu konfliktu: kad lieta saistīta ar viņa paša, viņa radnieku, viņam tuvu stāvošu personu, viņa pārstāvošās iestādes/institūcijas ieinteresētību ekspertīzes neobjektīvā iznākumā. Veicot ekspertīzi, nedrīkst izpausties eksperta personīgā attieksmes pret ekspertīzējamā darba autoru psiholoģisku, ideoloģisku vai politisku motīvu dēļ.

3. Zinātnisko darbinieku komunikācija ar sabiedrību

- 3.1. Zinātniskajiem darbiniekiem jārespektē sabiedrības tiesības būt informētai par zinātnes sasniegumiem un jāvairo iespējas šīs tiesības īstenot, vēršoties pret sabiedrības maldināšanu, informācijas aizkavēšanu vai sagrozīšanu.
- 3.2. Savā pētnieciskajā darbībā zinātniskajiem darbiniekiem jāveicina konstruktīvs dialogs ar sabiedrību par zinātnes jautājumiem, kas satrauc sabiedrību attiecībā uz pētniecisko procesu un tā izmantojamību.
- 3.3. Zinātniskajiem darbiniekiem argumentēti jāvēršas pret pseidozinātniskiem apgalvojumiem, kas tiek piesegti ar zinātnisku frazeoloģiju.
- 3.4. Popularizējot savus zinātniskā darba rezultātus, zinātniskajiem darbiniekiem jāatturas no pašslavināšanas.
- 3.5. Zinātniskajiem darbiniekiem jāizmanto savas zināšanas, intelekts un autoritāte sabiedrības labā.

3.6. Zinātniskajiem darbiniekiem pēc iespējas jāpiedalās zinātnisko biedrību un asociāciju aktivitātēs.

4. Darba ētika

- 4.1. Darbinieks rīkojas profesionāli, ievērojot normatīvos aktus un vispārējos tiesību principus tikai un vienīgi saskaņā ar normatīviem aktiem un vispārējiem tiesību principiem.
- 4.2. Darbinieks amata vai darba pienākumus pilda, veicinot sabiedrības uzticēšanos Institūtam un atturoties no darbībām, kas varētu negatīvi ietekmēt lēmuma pieņemšanu un mazināt Institūta autoritāti, reputāciju un darbības nozīmi.
- 4.3. Darbinieks izmanto darba laiku intensīvi un lietderīgi.
- 4.4. Darbinieks lemj radoši, mērķtiecīgi, izrāda pašiniciatīvu un izsaka savus priekšlikumus darba pilnveidošanai.
- 4.5. Darbinieks ir atbildīgs par darba pienākumu savlaicīgu un kvalitatīvu izpildi.

5. Pašizaugsme, profesionālā pilnveide un savstarpējās attiecības

- 5.1. Darbinieks rūpējas par savu pašizaugsmi, profesionālo pilnveidi, kompetenci un reputāciju.
- 5.2. Darbinieks izvairās no nekoleģiālām attiecībām – nekonsekvences, intrigām, garastāvokļa ietekmes, tenkām, nomelnošanas, liekulības.
- 5.3. Darbinieks izvairās un nepieļauj citu personu aizskaršanu vai diskrimināciju sakarā ar rasi, dzimumu, vecumu, nacionālo, reliģisko piederību vai citiem apstākļiem.
- 5.4. Darbinieks ciena savus kolēģus un viņu vēlmi nopietni un produktīvi izmantot darba laiku un netraucē citus ar savām privātām lietām.
- 5.5. Darbinieks neizmanto ļaunprātīgi citu darbinieku nezināšanu vai kļūdas savā labā.
- 5.6. Darbinieks godprātīgi izvērtē savu rīcību, uzklausa kritiku un labo savas kļūdas.
- 5.7. Darbinieks izvairās no savu panākumu izcelšanas uz citu rēķina.
- 5.8. Darbinieks informē kolēģus par profesionāli aktuāliem jautājumiem un dalās pieredzē, kas varētu būt noderīga kolēģiem.
- 5.9. Darbinieks rūpējas par jauno kolēģu sekmīgu iekļaušanos Institūta darbā, neatsaka padomu.
- 5.10. Darbinieks nepieļauj kolēģu pazemošanu, ignorēšanu vai cita veida kaitējumu kolēģu prestižam.

6. Vadības ētika

- 6.1. Vadība sekmē profesionālas darba atmosfēras veidošanos Institūtā.
- 6.2. Vadība nedemonstrē savu varu, nepieļauj augstprātību un autoritatīvu vadības stilu.

- 6.3. Vadība atklāti un laikus informē darbiniekus par veicamajiem uzdevumiem, nepieļaujot informācijas kavēšanu, slēpšanu vai nepamatotu konfidencialitāti.
- 6.4. Vadība nepieļauj nekonekvenci un novērš rupju, demagoģisku iejaukšanos profesionālajā darbībā un lemšanā, izmantojot varas mehānismu un tiesības.
- 6.5. Vadība atbalsta darbinieku iniciatīvu un priekšlikumus darba procesa un darba vides uzlabošanā un neuzskata to par savas kompetences apšaubīšanu.

7. Rīcība interešu konflikta un korupcijas riska situāciju novēršanai

- 7.1. Darbinieks ir informēts par normatīvo aktu prasībām interešu konflikta jautājumos, pārzina iespējamās riska jomas, kurās šādi konflikti var rasties.
- 7.2. Darbinieks, kurš ir valsts amatpersona, rīkojas saskaņā ar likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” normām un kodeksa normām. Institūts reizi gadā atgādina par pienākumu iesniegt deklarāciju, kā arī par nepieciešamību amatpersonai nodrošināt, ka ir saskaņota amatu apvienošana.
- 7.3. Lai nepieļautu interešu konflikta situācijas un korupcijas pārkāpumu rašanos, ne retāk kā reizi trijos gados Institūtā tiek organizēta apmācība interešu konflikta un korupcijas riska novēršanas jautājumos.
- 7.4. Darbiniekam, kura amats ir pakļauts interešu konflikta un korupcijas riskam (amatpersonas, struktūrvienību vadītāji, projektu vadītāji) ir pienākums piedalīties Institūta organizētās mācībās zināšanu pilnveidošanai.
- 7.5. Darbinieka pienākums ir rakstiski informēt tiešo vadītāju par iespējamu interešu konflikta situāciju sava amata pienākumu izpildes laikā.
- 7.6. Ja tiek konstatēts, ka darbinieks ir nonācis interešu konflikta situācijā un/vai ir saņemta šo noteikumu 7.5.punktā minētā informācija, tiešā vadītāja pienākums ir rakstiski informēt Institūta direktoru. Direktors pieņem lēmumu par nodarbinātā, kurš ir nonācis interešu konflikta situācijā, funkcijas vai uzdevuma izpildes nodošanu citam nodarbinātajam. Lēmumu par direktoru pieņem Zinātniskā Padome.
- 7.7. Darbiniekam tiek nodrošināta trauksmes ziņojuma iesniegšanas iespējas, aizpildot “Trauksmes cēlāja ziņojuma veidlapu”, kas pieejama Institūta mājas lapā un nosūtot to uz e-pastu: trauksme@edi.lv, tajā skaitā, ja Darbiniekam kļūst zināms interešu konflikta vai koruptīva pārkāpuma gadījums Institūtā.
- 7.8. Ziņojuma, kurš saņemts uz trauksme@edi.lv, izskatīšana notiek saskaņā ar Institūta mājaslapā noteikto kārtību.

8. Kodeksa ieviešana un īstenošana

- 8.6. Kodekss ir brīvi pieejams visiem Institūta darbiniekiem un sabiedrībai. Tas ir publiski pieejams mājaslapā (www.edi.lv).
- 8.7. Ar Kodeksu tiek iepazīstināti visi Institūta darbinieki.
- 8.8. Ikvienam Institūta darbiniekam ir tiesības iesniegt priekšlikumus Kodeksa grozījumiem un/vai papildinājumiem Ētikas komisijai.
- 8.9. Kodeksa saturu regulāri, bet ne retāk kā reizi gadā pārskata Ētikas komisija un nepieciešamības gadījumā sniedz priekšlikumus Institūta direktoram par Kodeksa grozījumiem un/vai papildinājumiem.
- 8.10. Situācijās, kas nav minētas šajā Kodeksā, darbinieks rīkojas saskaņā ar vispārējām uzvedības normām.